

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ СЕРІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ РОЗСЛІДУЮТЬСЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДОЛОГІЇ ПРОФАЙЛІНГУ

FORENSIC CLASSIFICATION OF SERIAL CRIMES INVESTIGATED USING THE PROFILING METHODOLOGY

Мурашко А.С., аспірантка кафедри криміналістики
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена криміналістичній класифікації серійних злочинів, ефективне виявлення та розслідування яких потребує використання методу профайлінгу. Профайлінг – це орієнтуючий метод, який застосовується під час розслідування серійних/повторюваних злочинів, що полягає у формуванні особою/групою осіб, які володіють спеціальними знаннями в галузі наук: психології, кримінології, криміналістики, психологічного портрета невідомої особи злочинця (використовуючи психодіагностику та вербальні/невербальні методи ідентифікації особи), зважаючи на слідову картину вчинених протиправних діянь. На основі аналізу кримінально-правових норм, що містяться в Кримінальному кодексі України, було зроблено висновок, що використання профайлінгу як спеціального методу, що використовується під час досудового слідства, доцільно при розслідуванні умисних вбивств (ст. 115 КК України); зґвалтування (ст. 152 КК України); сексуального насильства (ст. 153 КК України) у випадку їхньої серійності. Виокремлено критерії для класифікації таких протиправних діянь, зокрема за а) об'єктивними та б) суб'єктивними ознаками складу злочинів, в) суб'єктом вчинення злочинів. Здійснено класифікацію злочинів залежно від використовуваних знарядь та засобів: а) злочини, що вчиняються спеціально створеними знаряддями та засобами; б) злочини, що вчиняються за допомогою знарядь та засобів, що знаходилися на місці вчинення злочину; в) злочини, що вчиняються без використання допоміжних знарядь та засобів. Класифіковано протиправні діяння залежно від територіальних особливостей вчинення злочинів: а) злочини, які вчинено в межах одного населеного пункту/області; б) злочини, що вчиняються на території різних областей, проте в межах однієї країни; в) злочини, що вчиняються на територіях декількох країн. Водночас класифіковано злочини за мотивом їх вчинення. На основі дослідження наявної у відкритих джерелах інформації про найбільш резонансні серійні злочини було проведено класифікацію серійних злочинів насильницької спрямованості залежно від суб'єктів їх вчинення, констатовано, що не кожен серійний злочинець має психічні захворювання.

Ключові слова: профайлінг, криміналістична класифікація, серійні злочини, злочинець, злочинна діяльність, досудове розслідування, метод розслідування злочинів.

The article is devoted to the forensic classification of serial crimes, the effective detection and investigation of which requires the use of the profiling method. Profiling is an orienting method used during the investigation of serial/repeated crimes, which consists in the formation by a person/group of persons who have special knowledge in the field of sciences: psychology, criminology, criminology, a psychological portrait of an unknown criminal (using psychodiagnostics and verbal/ non-verbal methods of identification of a person), taking into account the trace pattern of committed illegal acts. Based on the analysis of the criminal law norms contained in the Criminal Code of Ukraine, it was concluded that the use of profiling as a special method during pre-trial investigation is appropriate during the investigation of intentional murders (Article 115 of the Criminal Code of Ukraine); rape (Article 152 of the Criminal Code of Ukraine); sexual violence (Article 153 of the Criminal Code of Ukraine) in the case of their seriality. The criteria for the classification of such illegal acts are singled out, in particular according to a) objective and b) subjective features of the composition of crimes. The classification of crimes was carried out depending on the tools and means used: a) crimes committed with specially created tools and means; b) crimes committed with the help of tools and means that were at the scene of the crime; c) crimes committed without the use of auxiliary tools and means. Illegal acts are classified depending on the territorial features of the commission of crimes: a) crimes committed within one settlement/region; b) crimes committed on the territory of different regions, but within the borders of one country; c) crimes committed on the territories of several countries. At the same time, crimes are classified according to the motive of their commission.

Key words: profiling, forensic classification, serial crimes, criminal, criminal activity, pre-trial investigation, crime investigation method.

Одним із ключових завдань держави є захист прав і свобод людини та громадянина, виконання якого передбачає насамперед організацію ефективної протидії злочинності, своєчасне розкриття та розслідування злочинів, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності. Розслідування серійних злочинів через їхню підвищену суспільну небезпеку протягом усього часу привертало на себе увагу з боку науковців та практичних працівників. Недарма Н. Водько писав, що не дивлячись на генетичні аспекти проблеми серійних злочинців, варто підкреслити нагальну необхідність у більш досконалих дослідженнях та розробках цієї галузі, покращенні методик виявлення осіб, що представляють оперативний інтерес... [1, с. 185]. Варто зазначити, що серійні злочини, зважаючи на притаманні їм специфічні ознаки, не можна розслідувати, використовуючи стандартні методи та прийоми, властиві вітчизняній слідчій практиці, оскільки зазначені протиправні діяння є достатньо складною системою інформаційних даних, що у свою чергу потребує від слідчого та працівників оперативних підрозділів глибокої аналітичної оцінки, кореляційного аналізу, виявлення стійкого зв'язку між епізодами (серіями) злочинних проявів та вміння відрізнити їх від інших «простих (одноразових)» злочинів.

Питання щодо того, як мислить зловмисник цікавило правоохоронців протягом всього часу, адже, якщо ви розумієте як саме працює мозок людини, то вам набагато легше передбачити її наступні кроки, особливо, якщо мова йде саме про тяжкі та особливо тяжкі серійні злочини. Вивчаючи практику з розслідування злочинів вказаної категорії, вченими було помічено, що кожен злочинець, скоюючи те чи інше протиправне діяння, виробляє певні, властиві лише йому, характерні риси вчинення правопорушення, обираючи при цьому зручний та властивий лише йому «почерк». Як приклад можна розглянути діяльність Джона Уейн Гейсі-молодшого (1942-1994 р.р.) – американського серійного вбивці, який зґвалтував та вбив 33 молоді людини, зокрема й декількох підлітків, він був також відомий як «Клоун-вбивця». Таке прізвисько чоловік отримав через те, що часто під час знайомства представлявся поліцейським, він навіть мав при собі підроблений «значок», та показував фокус як він вправно вмів звільнитися з наручників, після чого пропонував жертвам повторити окреслені дії, звичайно, що їм це не вдавалося, після чого вони потрапляли у його «пастку», чоловік вдавався до торгів, гвалтував, а потім – душив молодих людей. Більшість вбитих жертв Джон Уейн Гейсі-молодший закопував у підвалі власного будинку. Отже, як ми можемо помітити, що

чоловік скоїв більше ніж 30 вбивств, для яких характерна низка ознак, які кожного разу повторюються, зокрема, вказаний серійний вбивця обирає як жертв завжди молодих осіб віком від 15 до 21 року, зазвичай представлявся поліцейським, показував фокус з наручниками, після чого жертва втрачала здібність вільно рухатися та вчиняти опір, надалі він привозив їх у переважній більшості випадків до себе додому, вдавався до тортур, гвалтував та вбивав за допомогою саморобної гарроти (пристрою для удушення). Всі ці вбивства чоловік скоював протягом 1972-1978 років. За цей час слідство активно намагалося знайти зниклих без вісти людей, оскільки чоловік ховав тіла у підвалі власного будинку, було досить мало інформації з приводу прикмет вбивці та характеру злочинів, що скоювалися, тому для розслідування злочинів було залучено спеціалістів-профайлерів, саме за допомогою аналізу поведінки зниклих осіб (на момент, коли їх бачили останній раз, зі слів свідків), слідів на місцях, де останній раз їх бачили та тієї невеликої наявної у слідства інформації, було встановлено та сформовано певний психологічний портрет особи, яка, на їхній погляд, здатна була вчинити серію злочинів.

На наш погляд, профайлінг – це орієнтуєчий метод, який застосовується під час розслідування серійних/повторюваних злочинів, що полягає у формуванні особою/групою осіб, які володіють спеціальними знаннями в галузі наук: психології, кримінології, криміналістики, психологічного портрета невідомої особи злочинця (використовуючи психодіагностику та вербальні/невербальні методи ідентифікації особи), зважаючи на слідову картину вчинених протиправних діянь [2, с. 154]. Варто зазначити, що профайлінг не є універсальним методом для розслідування будь-якої категорії злочинних діянь. На наше переконання, та враховуючи напрацьовану практику зарубіжних країн, зокрема Сполучених Штатів Америки, де спеціалісти-профайлери активно залучаються Федеральним бюро розслідувань для викриття злочинців, він є спеціальним методом саме для розслідування серійних злочинів, зважаючи на їх повторюваність, системність, підвищену суспільну небезпеку та складність розслідування, тому ми спробуємо виокремити певну сукупність характерних ознак, притаманних серійним злочинам, розслідування яких потребує використання профайлінгу як спеціального методу розслідування вказаної категорії протиправних діянь, на основі чого згрупувати такі злочини на певні категорії.

Беручи до уваги велику кількість класифікаційних досліджень вчених-криміналістів, варто ними керуватися під час формування криміналістичної класифікації серійних злочинів, ефективне виявлення та розслідування яких потребує використання профайлінгу. О. Мусієнко відзначає, що криміналістична класифікація злочинів здійснюється на основі широкого кола підстав і критеріїв. Підставами криміналістичної класифікації злочинів зазвичай є узагальнені відомості про типи злочинної діяльності й окремі елементи криміналістичної характеристики різних видів злочинів, особливо тих, групування яких забезпечує найбільш результативну і цілеспрямовану діяльність слідчого. У цьому аспекті найбільший інтерес викликають спосіб учинення злочину, обстановка, а також місце й час, що минув із моменту вчинення злочину, включаючи сферу злочинної поведінки, типологічні та інші особливості злочинця, його кримінальний досвід, типологічні характеристики потерпілих. Усе це забезпечує класифікацію злочинів на різних рівнях (родовому, видовому) [3].

В. Тіщенко зазначає, що класифікацію можна розглядати як процес і результат застосування типологічного методу, що дозволяє розділити множинність об'єктів на підмножини (підкласи) за визначеними ознаками. Наукова класифікація допомагає розкрити сутність досліджуваних об'єктів, повніше і точніше виділити й оцінити їх влас-

тивості, зв'язки і відносини, сприяє систематизації знань, понятійного апарату, служить базою для подальшої розробки теорій і положень у тій чи іншій науковій галузі [4, с. 45].

Класифікувати означає розподілити предмети, явища або поняття на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями. Класифікація — це система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками та властивостями [5, с. 673].

Зважаючи на приписи Кримінального кодексу України та на криміналізовані у ньому законодавцем діяння, можна виокремити комплекс злочинів, класифікація яких буде наразі нами здійснюватися. Ми вважаємо, що до таких протиправних діянь можна віднести:

- умисне вбивство (ст. 115 КК України). Необхідно підкреслити, що поняття «серійний вбивця» та «масовий вбивця» не є тотожними поняттями, оскільки перший зазвичай вбиває переважно по одній людині, роблячи після цього певну «паузу», тобто між вчиненням кожного наступного акту вбивства проходить певний проміжок часу, іноді навіть минають роки, з точки зору кримінального права, має місце повторність злочинів, тоді як другий – позбавляє життя одразу декількох осіб, тобто, по факту, має місце один злочин, передбачений п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України (кваліфіковане умисне вбивство);

- згвалтування (ст. 152 КК України);

- сексуальне насильство (ст. 153 КК України).

Варто зазначити, що з об'єктивної сторони складу злочину вказані правопорушення за обставиною та способом їхнього вчинення можуть бути різноманітними, тому спираючись на такий критерій неможливо достовірно розробити класифікацію таких протиправних діянь. Проте, залежно від використовуваних знарядь та засобів можна виокремити:

- а) злочини, що вчиняються спеціально створеними знаряддями та засобами. До цієї групи варто відносити такі протиправні діяння, для вчинення яких особа ретельно готувалася, зокрема підготувавши певні знаряддя, які в подальшому використала для досягнення злочинного умислу, у даному випадку можуть мати місце дві ситуації: а) особа виготовляє знаряддя та засоби для кожного конкретного акту злочинної діяльності (злочинець або залишає знаряддя/засіб на місці вчинення злочину, або він втрачає свої якості після однократного застосування) та б) особа виготовляє одне знаряддя чи засіб і використовує його під час всіх актів злочинних посягань. Варто зазначити, що за цієї ситуації зловмисник свідомо готується до кожного наступного акту злочину, тому видається, що має місце більш виважений підхід до пошуку жертви та місця скоєння протиправного діяння;

- б) злочини, що вчиняються за допомогою знарядь та засобів, що знаходилися на місці вчинення злочину. У даному випадку мають місце злочини, вчиняючи які особа не мала з собою певних спеціальних знарядь, зокрема використовуючи при цьому будь-які предмети, що знаходилися безпосередньо на місці вчинення злочину, тому можна вести мову про те, що у цьому випадку умисел на вчинення злочину виникає більш спонтанно (наприклад, злочинець має у свідомості певний алгоритм дій, проте не має заздалегідь підібраної жертви), тому, на наш погляд, така категорія протиправних діянь, є більш небезпечною за попередню, оскільки кожен наступний акт злочинної діяльності, по-перше, може мати, на перший погляд, відмінні риси та наштотувати слідство на те, що має місце не серія злочинів, а сукупність непов'язаних між собою злочинів, по-друге, такий спосіб вчинення злочинів може говорити про імпульсивність серійного злочинця та можливу наявність у нього психічних розладів;

- в) злочини, що вчиняються без використання допоміжних знарядь та засобів.

Як окремий критерій, на наш погляд, можна виокремити територіальні особливості вчинення злочинів, зокрема до цієї категорії можна віднести:

а) злочини, які вчинено в межах одного населеного пункту/області. Окреслений вид протиправних діянь є найбільш розповсюдженим, зокрема через те, що не потребує значних зусиль з боку зловмисника щодо пересування його у просторі. Прикладом може слугувати серійний злочинець Алмазян, що вчинював злочини в районі військової частини, де проходив службу;

б) злочини, що вчиняються на території різних областей, проте в межах однієї країни. Яскравим прикладом може слугувати злочинна діяльність Андрія Романовича Чикатила, яку ми розглянемо більш детально під час аналізу наступного критерію класифікації серійних злочинів;

в) злочини, що вчиняються на територіях декількох країн. На наше переконання, така ситуація є найбільш складною, оскільки провадження щодо розслідування таких протиправних діянь ведуться не одним органом конкретної країни, а різними зарубіжними структурами, що дуже ускладнює взаємодію та певною мірою знижує ефективність такого розслідування через певні складнощі у комунікації та методах/способах діяльності таких органів.

На наш погляд, з суб'єктивної сторони складу злочину, першим критерієм для класифікації вказаних злочинів є мотив їх вчинення. Беручи до уваги те, що вказану групу злочинів насамперед характеризує їхня серійність та підвищена суспільна небезпечність, у криміналістиці прийнято вважати, що основними домінуючими мотивами, які керують серійними злочинцями, є такі:

– *манія до вчинення злочинів*, до цієї категорії варто відносити зловмисників, які переважно мають психічні захворювання (наприклад, шизофренію, множинну особистість тощо). Характерною особливістю злочинців, якими керує вказаний мотив вчинення серійних злочинів насильницького характеру є те, що вони не до кінця усвідомлюють реальність подій, які мають місце, бачать галюцинації та чують голоси. Як приклад можна навести відомого американського серійного вбивцю Герберта Малліна (1974 р.н.), який скоїв серію з 13 вбивств у різних містах штату Каліфорнія, США. Чоловік стверджував, що отримав попередження про великий землетрус, пов'язаний з розломом Сан-Андреас, щоб його попередити необхідні були людські жертви [6]. Герберту Малліну належить фраза: «Диявол селиться у людях та примушує їх робити те, чого вони не хочуть» [7], тобто чоловік скоював вбивства, приносячи жертву дияволу аби врятувати Каліфорнію від землетрусу. Вказана категорія злочинців скоює злочини переважно не з власної волі, а через те, що їм «наказують це зробити голоси, що лунають в їхніх головах»;

– *наявність у злочинця певної «місії»*, досягнення якої, на його переконання, потребує вчинення серії злочинів. На відміну від першої категорії, такі злочинці скоюють вбивства виключно з власних переконань аби «вилікувати» суспільство та звільнити планету від осіб, які, на їхнє переконання, просто не мають права існувати та своєю життєдіяльністю негативно впливають на людей «вищої касті», до якої перші себе безпосередньо відносять. Тобто у даному випадку мова йде про злочинців, які мають стійке переконання у своїй унікальності та неперевершеності, фактично прирівнюючи себе до вищих сил, що здатні вирішувати хто має право на існування, а хто – ні, виконуючи роль самопроголошеного судді. Такі злочинці вирізняються зухвалістю та повною відсутністю емпатії. Прикладом такої категорії серійних вбивць є Сергій Ряховський (1962–2007 рр.), було доведено його причетність до 19 вбивств, особа скоювала злочини проти гомосексуальних чоловіків. Місіонери можуть скоювати злочини, направляючи їх проти осіб, залежно від їхньої

професії, расової приналежності, віросповідання, матеріального становища тощо, тобто всі жертви обов'язково мають певні спільні риси;

– *отримання задоволення (морального, фізичного, сексуального тощо)*. Особливістю серійних злочинців окресленої категорії є те, що вони скоюють злочини заради отримання насолоди, яка може носити різний характер. Яскравим прикладом сексуального маніяка може слугувати Андрій Романович Чикатило, який протягом 1978–1990 років вчинив 52 умисні вбивства дітей та жінок, причетність ще до 3 вбивств слідство довести не змогло через відсутність тіл жертв. Чоловік скоював злочини на території Ростовського регіону, Донецької, Запорізької, Московської, Володимирської, Свердловської, Ленінградської областей, міст Краснодар та Ташкента [1, с. 58], тобто, як вбачається, географія його злочинної діяльності була досить великою, а період часу вчинення злочинів – досить значним, що говорить про системність та усвідомленість вчинених ним діянь. Цікавим фактом з розслідування серії злочинів, вчинених Андрієм Чикатилом, є те, що він сам особисто брав участь у складі пошукової групи з розшуку самого себе під час операції «Лісо-смуга». У подальшому після затримання свої дії чоловік пояснював хворобливим станом, а жорстокість – станом неосудності та втратою пам'яті, хоча було очевидно, що його злочини пов'язані зі статевими відхиленнями [1, с. 81]. У матеріалах кримінального провадження наявний висновок психоневрологічного диспансеру та ВНП загальної та судової психіатрії імені В.П. Сербського, де було вказано, що «...Чикатило А.Р. хронічних психічних захворювань не має... У підлітковому віці через психічний інфантилізм мало місце порушення статевого розвитку, що виявляється в порушенні бази сексуальності... У подальшому на фоні порушення гетеросексуальної адаптації виникло формування сексуальних перверсій, які на ранніх етапах (до 1978 року) проявлялися частковою реалізацією садистських фантазій...» [1, с. 87]. Характерною рисою серійних злочинців-гедоністів є велика жага до відчуття задоволення від вчинення злочинів. Проте доведено, що з кожним наступним разом зловмисник відчуває ейфорію вже менш виразно, відчуття задоволення зникає все більш швидко, що нашоєму на винайдення нових способів та методів вчинення злочину. Інакше кажучи, людина потрапляє у свого роду певну залежність від свого стану, який вона відчуває під час або після вчинення протиправного діяння;

– *відчуття влади*. До цієї групи варто віднести злочинців, які скоюють протиправні діяння задля відчуття переваги та повного контролю над жертвою, користуючись її безпорадним становищем. Прикладом може слугувати Джеффері Лайонел Дамер (1960–1994 рр.) – американський серійний вбивця, жертвами якого стали 17 юнаків та чоловіків в період між 1978 та 1991 роками [8]. Під час свого інтерв'ю Дамер на запитання: «Чому ви вбили стільки осіб?» відповів, що хотів мати контроль над ними і з кожним наступним разом він хотів все більшої влади та з часом навіть почав залишати собі частини їхніх тіл (черепи, частини скелетів), проте піком його абсолютної влади над жертвами було те, що він вживав у їжу їхні тіла. Проте, на наш погляд, вказаний мотив тією чи іншою мірою властивий кожному серійному злочинцю і з кожним наступним актом злочину посилює відчуття влади та своєї «безкарності», що додає суб'єкту вчинення злочинів впевненості у собі і призводить до «еволюції» методів та способів, що використовуються злочинцем для досягнення злочинного умислу;

– *фетишизм*. Деякі науковці зазначають, що фетишисти є різновидом злочинців-гедоністів, проте, на наш погляд, цілком обгрунтовано фетишизм можна виокремити в самостійний мотив вчинення серійних злочинів насильницького характеру. Аргументуючи вказану пози-

цію, можна навести приклад американського серійного вбивці – Джерома Генрі Брудоса (1939-2006 рр.) [9], який був відомий як «Вбивця – взуттєвий фетишист». Слабкістю цього чоловіка були жіночі туфлі. Протягом життя він збирав жіноче взуття, вчиняючи вбивства Брудос привозив своїх жертв до себе в майстерню та надівав на них експонати зі своєї особистої колекції, йому подобалося як туфлі виглядали на трупах. Тобто ключовим елементом фантазій злочинця виступало саме взуття.

Водночас, зважаючи на те, що предметом класифікації виступають саме серійні злочини, на нашу думку, не можна як самостійний критерій виокремлювати формування умислу на вчинення злочину, оскільки вчинення серійних злочинів насильницького характеру потребує у всіх випадках наявності стійкого умислу на вчинення злочину, планування дій зловмисника.

Наступним критерієм для класифікації серійних злочинів насильницького характеру виступає суб'єкт вчинення злочину. Насамперед можна провести класифікацію злочинних діянь залежно від гендерної приналежності злочинця. У цьому аспекті виокремлюють злочини, які здійснюються

- а) чоловіками;
- б) жінками.

Зазвичай таку категорію протиправних вчиняють чоловіки, хоча наявні приклади, коли серійними злодіями виступали особи жіночої статі. На відміну від чоловіків, жінки не так часто застосовують силу для вчинення злочинів, а зазвичай користуються отруйними речовинами для реалізації злочинного умислу, зокрема досить великий відсоток жінок-серійних злочинців були працівниками медичної сфери та мали доступ до медичних препаратів або були обізнані у тому як саме той чи інший фармацевтичний препарат впливає на організм людини. Більшість науковців схиляється до висновку, що зважаючи на еволюційні процеси, зокрема, беручи до уваги той факт, що чоловіки за своєю природою були мисливцями і певною мірою на генетичному рівні їм подобається сам процес «полювання» за «здобиччю», тобто одним з рушієвих потягів є саме бажання «домінувати», показувати свою силу та перевагу над більш слабкими особами, у той час коли жінки за своєю роллю у суспільстві займалися сільським господарством, збиральництвом та облаштуванням житла, тобто історично для осіб жіночої статі не є властивим прояв фізичної сили, тому відповідно існують певні відмінності у способах, що використовуються чоловіками та жінками під час вчинення злочинів. На відміну від чоловіків, жінки зазвичай обирають у якості жертв осіб зі свого оточення, тоді як чоловіки обирають незнайомих і іноді навіть можуть протягом довгого часу слідкувати за ними, так би мовити «полюючи», це свого роду може сприйматися ними як «гра». На наш погляд, в реаліях сьогодення також можна погодитися з таким «еволюційним підходом», проте потрібно брати до уваги той факт, що наразі, зважаючи на рівень розвитку сучасної людини та певні технічні досягнення, які є досить доступними для великої верстви населення, відмінності у фізичному розвитку досить легко можна компенсувати використанням певних допоміжних засобів, пристроїв та приладів.

У розрізі розгляду питання щодо характеристики особи серійного злочинця, варто зазначити, що для неї досить характерною ознакою є наявність високо розвинутого інтелекту, підтвердженням цієї тези може слугувати той факт, що має місце саме серія однотипних злочинних актів, тобто особа досить ретельно планує до деталей кожен свій крок у досягненні злочинного умислу, на практиці удосконалюючи певні неточності у кожному наступному випадку. Водночас варто зазначити, що серійні зло-

чинці часто «працюють самотужки», головним чином це відбувається через те, що такі особи не люблять та іноді навіть не можуть розділяти свій «тріумф», оскільки характерною їхньою ознакою є егоїзм, зухвалість та почуття власної переваги відносно своїх жертв. Досить відомим та резонансним є випадок, коли серійному злочинцю набридало те, що його не можуть спіймати правоохоронні органи, а його «досягнення» так і залишаються неперсоніфікованими, зокрема мова йде про американського серійного вбивцю «Зодіака», особа якого до сьогодні й залишається невідомою. За даними, наявними у слідства, було встановлено 7 жертв цієї людини, проте сам «Зодіак» у листах, які надсилав до газет, говорив про те, що на його рахунок 37 жертв. Згаданий серійний вбивця любив надсилати закодовані посилання, останнє з яких було розшифровано лише у 2020 році, у ньому йшлося наступне: «Сподіваюся, що вам не нудно поки ви намагаєтесь мене вліпяти. Це був не я у телепрограмі ... Я не боюся газової камери, тому що незабаром вона відправить мене до раю, оскільки в мене тепер достатньо рабів, які на мене працюють», вказаний лист був надісланий до газети San Francisco Chronicle 8 листопада 1969 року. При цьому слово рай, англійською – paradise, декілька разів написано з помилкою – paradise [10], проте вказане повідомлення ніяким чином не допомогло під час пошуку серійного злочинця. Згадана в повідомленні телепрограма – це телешоу Джима Данбара AM San Francisco, де в жовтні 1969-го гостем студії був юрист Мелвін Беллі. Тоді у студію подзвонив невідомий, який назвався «Зодіаком», і сказав: «Я не хочу йти в газову камеру» [10]. «Зодіак» слугує яскравим прикладом зухвало серійного злочинця, для якого всі його діяння набули характеру «гри», зокрема і з правоохоронними органами. Отже, зважаючи на цей аспект, серійні злочини насильницької спрямованості можна класифікувати на:

а) злочини, під час вчинення яких серійний злочинець приховується від слідства, намагаючись при цьому «знищити» всі сліди на місці скоєння/виявлення злочину;

б) злочини, під час вчинення яких серійний злочинець через необережність залишає сліди на місці скоєння/виявлення злочину;

в) злочини, під час вчинення яких серійний злочинець навмисно залишає на місці скоєння/виявлення злочину сліди.

Характеризуючи суб'єктів вчинення окресленої категорії злочинів залежно від наявності психічних розладів, варто зазначити, що далеко не всі серійні злочинці мають психічні захворювання (у психіатрії захворювання поділяють на дві великі категорії: біполярне розлад, що раніше мав назву манакальна депресія, та шизофренія [11, с. 107]), проте вони можуть мати певні розлади особистості, зокрема психопатію. Під психопатіями або розладами особистості розуміють стійкі аномалії особи, що характеризуються дисгармонією емоційно-вольової сфери та своєрідним, переважно афективним мисленням. Психопатичні особливості проявляються в дитинстві або юності і без значних змін зберігаються протягом усього життя. Вони охоплюють всю особу, визначають її структуру і, звичайно, перешкоджають повноцінному пристосуванню особи до навколишнього середовища, ускладнюють її адаптацію [12]. Проте, навіть якщо у людини наявні певні ознаки психопатії, це ніяким чином не гарантує те, що вона в подальшому буде вчиняти серійні злочини чи взагалі які-небудь протиправні діяння. Велику роль у цьому грає оточення, в якому дитина зростала та формувалася як особистість, оскільки більшість психологічних травм та розладів психіки формуються саме у дитячому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водько Н.П., Андреев Н.Н. Охота на маньяков. Одесса : «Феникс», 2014. 190 с.
2. Мурашко А.С. Профайлінг у системі методів виявлення та розслідування серійних злочинів насильницької спрямованості. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Одеса 7 жовтня 2022 рік. Одеса, 2022. С. 153-155.
3. Мусієнко О. Криміналістична класифікація злочинів, що вчиняються за допомогою обману, як елемент криміналістичної методики. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. Вип. 5/2. С. 109–114.
4. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і гол. ред. Т.В. Бусел. Київ : Ірпінськ ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
6. Kemper E. Herbert Mullin. Santa Cruz Sentinel : *newspaper*. June 13, 1988. URL:https://www.newspapers.com/clip/3420438/edmund_kemper_herbert_mullin_santa/
7. Герберт Маллін цитати : *вебсайт*. URL : <https://uk.citaty.net/avtory/gerbert-mallin/>
8. Джеффри Дамер. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Джеффри_Дамер
9. Джеррі Брудос. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Брудос,_Джеррі
10. 51 рік потому: у США розшифрували послання «Зодиака» – серійного вбивці, якого так і не спіймали. *BBC news Україна*. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55276471>
11. Тейлор Р. Розум вбивці. Як працює мозок тих, хто скоює злочини. Київ : Форс Україна, 2022. 432 с.
12. Левенець І.В. Судова психіатрія : навчальний посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 328 с. URL : <https://buklib.net/books/31197/>